

AZ ELŐZETES DÖNTÉSHOZATAL ÉS A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS: A REPCEVIRÁG SZÖVETKEZET ÜGYÉNEK PÉLDÁJÁN

Sokéves jogi eljárás végére tett pontot az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) 2019 tavaszán, amikor a Repcevirág Szövetkezet Magyarország elleni ügyében döntött.¹ Az egyszerűnek tűnő, eredetileg adófizetési kötelezettség teljesítéséhez kapcsolódó jogvita számos bírói fórumot megjárt (a Kúriát kétszer is), és több elvi jelentőségű, a magyar jogban eddig megnyugtatóan nem rendezett jogi kérdést vetett fel. Ilyen volt egyrészt az előzetes döntéshozatali eljárás megindításának elmulasztásához kapcsolódó alapjogi probléma; másrészt az uniós jog hivatalból történő alkalmazásának kötelezettsége; harmadrészt az uniós jog bíróság általi megsértésével okozott kárért való felelősség megállapíthatósága. Az ügyben a végső szót a Kúria mondta ki, a döntéssel szemben benyújtott alkotmányjogi panaszt az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) visszautasította. Az EJEB eljárása a Kúria és az Alkotmánybíróság döntésének egyik eleméhez kapcsolódott: ahhoz, hogy a Repcevirág Szövetkezet által benyújtott, előzetes döntéshozatali eljárás megindítására irányuló indítvány elutasítását megfelelően indokolták-e. Az EJEB – korábbi ítélezési gyakorlatát megerősítve – nem találta alapjogsértőnek a Kúria és az AB eljárását, így a döntés nem nyit új utakat a magyar bíráskodásban sem.

Az alábbi írás áttekintést ad az ügyben felmerült jogi kérdések lényegéről, a konkrét ügyben a magyar bíróságok által hozott döntésekről, valamint az EJEB határozatának főbb érveiről.

Az előzetes döntéshozatali eljárással kapcsolatos alapjogi kérdések

1. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 267. cikke értelmében bármely tagállami bírónak joga van ahhoz, hogy az Európai Unió Bíróságához (a továbbiakban: EUB) forduljon iránymutatásért, ha az előtte fekvő ügyben az uniós jog értelmezése vagy érvényessége kérdéses számára. Számos értelmezési és alkalmazási problémát vet fel, hogy e jogosultság mellett az EUMSZ 267. cikk (3) bekezdése kötelezettséget is előír: azon bírósá-

ságok, amelyeknek a döntésével szemben a nemzeti jog szerint nincs jogorvoslat (azaz végső fokon járnak el), kötelesek az EUB-hoz fordulni, ha az ügyben az uniós jog alkalmazása merül fel.² E kötelezettség nem vonatkozik azokra az esetekre, amelyekben az EUB-nak feltett kérdés megválaszolása nem releváns az ügyben (irrelevancia-doktrína), illetve azokra, ahol teljesülnek az ún. CILFIT-feltételek,³ azaz az eljáró bíró számára az uniós jog értelmezése annyira magától értetődő, hogy az nem hagy helyet semmilyen észszerű kételynek, minden más értelmezési lehetőséget bizonyossággal ki lehet zárni (*acte clair*-doktrína); vagy ha az EUB más ügyben már döntött ugyanarról a jogkérdésről, tehát a tagállami bíróság által feltett kérdésre bizonyosan tudható a válasz (*acte éclairé*-doktrína). Az észszerű kétely kizárásához az EUB esetjoga értelmében arra van szükség, hogy az eljáró bíró az uniós jog értelmezése során figyelembe vegye az uniós jogi norma valamennyi nyelvi változatát, legyen tekintettel az uniós jog sajátos terminológiájára, az uniós jogintézmények sajátosságaira, valamint az uniós jog egészével kapcsolatos összefüggésekre, az uniós előírás céljára és fejlődésére.⁴ A gyakorlat azt mutatja, hogy a valóságban a CILFIT-feltételek fennállásának bizonyítása gyakran elmarad a nemzeti felsőbbbíróságok részéről, amikor úgy döntenek, hogy nem fordulnak az EUB-hoz.⁵

A jelen ügy szempontjából fontos az az EUB által is következetesen hangsúlyozott elv, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás megindítása tekintetében az eljáró bíró teljes szabadságot élvez. A peres feleknek lehetőségük van ugyan, hogy indítványozzák az eljárást, de a bíró nincs kötve a kérelemhez.⁶ Az ilyen tárgyban benyújtott indítványok elbírálása esetén is érvényesülnie kell azonban a tisztességes eljáráshoz való jog követelményeinek, tehát az indítvány elutasítását a bíróság köteles megfelelően indokolni. Ez a kötelezettség különösen akkor nagy jelentőségű, ha a bíróság döntése ellen nincs jogorvoslat. Az EUB gyakorlata azt is egyértelművé teszi, hogy az előzetes döntéshozatali eljárást a bíró bármikor kezdeményezheti, ha az ügy elbírálásához szükségesnek tartja, tehát akkor is, ha a felek egyáltalán nem hivatkoztak uniós jogra, illetve nem kérték az eljárás megindítását.⁷

2. Általánosságban elmondható, hogy azokban az uniós tagállamokban, amelyekben létezik az alkotmányjogi panasz intézménye, az alkotmánybíróságok a panaszeljárások keretében fellépnek az előzetes döntéshozatali kérelem önkényes megtagadásával szemben.⁸ Több uniós tagállam alkotmánybírósága követi azt a gyakorlatot, hogy az előzetes döntéskérésre kötelezett nemzeti bíróságok e kötelezettségének elmulasztását a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó törvényes bíróhoz való jog sérelmének tekinti. A viszonyítási pont ebben a tekintetben a Német Szövetségi Alkotmánybíróság, amely 1986-ban először mondta ki, hogy az EUB

a német alaptörvény szerinti törvényes bírónak minősül, amelyhez a hozzáférés senkitől sem tagadható meg, ha tehát az előzetes döntéskérésre kötelezett bíró önkényesen, mérlegelési jogkörén túlterjeszkedve elmulasztja az eljárás megindítását, azzal alapjogsérelmet okoz, és erre az Alkotmánybíróság előtt alkotmányjogi panasz alapítható.⁹ Hasonló gyakorlatot követ az osztrák és a spanyol alkotmánybíróság, valamint a később csatlakozott tagállamok közül a cseh, a szlovák és a szlovén alkotmánybíróság is.¹⁰

A magyar Alkotmánybíróság nem illeszkedik e tagállamok sorába. Következetes ítélkezési gyakorlata szerint¹¹ az EUB nem tekinthető törvényes bírónak a magyar Alaptörvény értelmében, az odafordulás mellőzése tehát nem vet fel alkotmányossági kérdést. Az AB álláspontja szerint az előzetes döntéshozatali eljárás megindításáról való döntés kizárólag az ügyben eljáró rendes bíróság diszkrecionális jogkörébe tartozik.¹²

3. Az AB álláspontja ebben a kérdésben nincs összhangban az EJEB gyakorlatával sem, az EJEB ugyanis az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) 6. cikke értelmében törvényes bírónak tekinti az EUB-t. Ebből ugyan nem fakad általános jogosultság arra, hogy az uniós joggal kapcsolatos kérdéseket feltétlenül az EUB elé kell terjeszteni,¹³ de követelményként támasztja a nemzeti bíróságok felé, hogy az előzetes döntéskérésre irányuló indítvány elutasítását megfelelően, a kérelmező érveire reflektálva indokolják meg. A végső fokon eljáró bíróságok esetében szigorúbb mérce szerint kell megítélni, hogy az elutasítás nem volt-e önkényes, ugyanis az indokolásnak az EJEB gyakorlat szerint

is meg kell felelnie az EUB esetjogában kidolgozott CILFIT-feltételeknek.¹⁴

Az EJEB értékelésében fontos szempont a bíróságok indokolási kötelezettségével kapcsolatos általános elv is, miszerint a kérelmező érveire adott indokolás megfelelő mélysége az ügy körülményeitől függ, így befolyásolják többek között az adott állam eljárásjogi előírásai, szokásjogi szabályai, valamint az ítéletek szövegezésére vonatkozó sajátosságok.¹⁵ A bírónak nem kell minden egyes kérelmezői érvre részletesen reagálni, és az EJEB nem vizsgálja azt sem, hogy a bíró érvei megalapozottak-e.¹⁶ Az ítélkezési

gyakorlat szerint az értékelés során a kérelmező magatartását is figyelembe kell venni: ha az előzetes döntéskérésre irányuló indítványa nem volt megfelelően kidolgozott, csak általános megállapításokra hivatkozott, akkor az eljáró bíróság formális indokolással, a vonatkozó jogszabályok megjelölésével visszautasíthatja az indítványt, feltéve, hogy az ügy nem vet fel alapvető jelentőségű jogi kérdést, illetve a kérelmező indítványának az előzetes döntésről való érdemi döntéstől függetlenül sem lehet helyt adni.¹⁷

Az EJEB az EJEE 6. cikke alapján a fenti elvek sérelmét két ügyben állapította már meg, mindkét alkalommal az olasz

Semmítőszek ítélete miatt.¹⁸ Ezekben az ügyekben azonban a bíróság semmilyen (akár közvetett) indokolást sem adott arra vonatkozóan, hogy az adott ügyben miért nem volt szükség előzetes döntéskérésre, és a peres fél erre irányuló kérelmének miért nem adott helyt. Arra még nem volt példa, hogy az EJEB az indokolás nem kielégítő módja miatt egyezmény-sértést állapított volna meg.

4. A fenti elveket az EJEB a Repcevirág Szövetkezet ügyét megelőzően már rögzítette, magyar ügyben is, de az elvek tényleges érvényesülését nem vizsgálta, mert a panaszt e részében elfogadhatatlannak nyilvánította. A 2018 nyarán elbírált Somorjai kontra Magyarország ügy¹⁹ tárgya egy rokkantsági nyugdíj megállapításával kapcsolatos per volt, amelyben a kérelmező azt állította, hogy az alkalmazandó magyar jogszabály ellentétes az uniós joggal. Az uniós rendelkezés helyes értelmezéséről az eljáró bíróságok (a Fővárosi Munkaügyi Bíróság és a Kúria) a panaszos kérelme ellenére nem kértek előzetes döntést, noha korábban nem született még EUB-döntés a kér-

désről.²⁰ A kérelmező a tisztességes eljárás sérelmét az EJEE 6. cikke alapján több okból is állította, ezek közül az EJEB az ésszerű időn belüli elbíráláshoz való jog sérelmét állapította meg. A kérelmező emellett arra is hivatkozott, hogy a bíróságok egyrészt nem vették figyelembe az ügyben releváns, közvetlenül alkalmazandó uniós jogot; másrészt nem indokolták megfelelően (a CILFIT-feltételek szerint) az előzetes döntéskérés mellőzését. Az EJEB e részben elfogadhatatlannak nyilvánította a panaszt.

Annak vizsgálatával kapcsolatban, hogy a magyar bíróságok nem megfelelően alkalmazták az uniós jogot, az EJEB saját hatáskörének hiányát állapította meg, utalva arra, hogy a nemzeti jog és az uniós jog összhangjának vizsgálata az EUB hatáskörébe tartozik, az annak megfelelő alkalmazás pedig a nemzeti bíróságok feladata, azt az EJEB nem bírálhatja felül (tehát a kérelem ezen része *ratione materiae* elfogadhatatlan).²¹

Az előzetes döntéskérés mellőzésének indokoltságával kapcsolatban az EJEB összefoglalta a vonatkozó ítélkezési gyakorlat lényegét: a bíróságok a CILFIT-esetjog alapján kötelesek megindokolni azt, hogy „miért tartották szükségtelennek az előzetes döntéshozatali eljárást; különösen azt, hogy miért állapították meg, hogy az adott kérdés az ügyben nem releváns, vagy az adott uniós jogi rendelkezést korábban az EUB már értelmezte, vagy hogy az uniós jog korrekt alkalmazása olyannyira nyilvánvaló, hogy az nem hagy semmilyen ésszerű kétséget.”²² Az EJEB emlékeztetett arra, hogy – bár a fenti indokolást nagyon alaposan kell elvégezni – a nemzeti bíróságok belső jogértelmezési tevékenységének értékelése nem tartozik a hatáskörébe.²³ A kérelem nyilvánvalóan alaptalanná nyilvánításának fő indoka emellett az volt, hogy a Kúriához benyújtott felülvizsgálati kérelmében a kérelmező korábbi beadványaira utalt, de nem fogalmazott meg határozott kérelmet, így a Kúria nem tehető felelőssé az indokolás elmaradása miatt. Ez utóbbi pont tekintetében Sajó és Pinto de Albuquerque bírók közös különvéleményt fogalmaztak meg. Szerintük a kérelmet érdemben el kellett volna bírálni, és az egyezményesértést meg kellett volna állapítani, mert bár a kérelmező az előzetes döntéshozatali eljárás megindítását nem kérte kifejezetten, de az uniós jog alkalmazását igen, és a Kúria nem indokolta megfelelően, hogy az *acte clair* doktrína alapján miért nem szükséges az EUB-hoz fordulni.

5. Az EJEB gyakorlata szerint tehát elvben alapsérelmet okozhat (bár ezt konkrét ügyben még nem állapította meg), ha a tagállami bíró, aki egyébként előzetes döntéskérésre kötelezett lenne, nem indokolja meg kellő alaposan, az uniós jog követelményei alapján az eljárás megindításának elmaradását. Az indokolási kötelezettséggel kapcsolatban az AB gyakorlata valamivel közelebb áll az EJEB-éhez, ugyanis a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadóan a bíróságok kötelezettségeként rögzíti, hogy az előzetes döntésre irányuló kezdeményezésről alakoszerű döntést hozzanak, és azt legkésőbb az ügydöntő határozatban megindokolják.²⁴ E kötelezettség sérelmére hivatkozva több alkotmányjogi panasz eljárás is indult az utóbbi években, de az AB eddig egyetlen ilyen ügyben sem állapította meg a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét (sőt, a panaszokat érdemi vizsgálat nélkül visszautasította). Az általánossá vált gyakorlatot a 3003/2017. (II. 1.) AB határozat így foglalja össze:

„A Kúria ítéletének indokolásában rámutatott arra, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelemnek azért »nem adott helyt, mert annak jogalapja

nem áll fenn, nincs olyan uniós norma, melynek értelmezése szükséges lenne a perbeli jogkérdések körében.« A Kúria tehát indokát adta annak, miért nem kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárást; annak vizsgálata, hogy ez az indokolás megfelelő-e, nem tartozik az Alkotmánybíróság hatáskörébe, mivel ezzel a Kúria tényekből levont következtetését, és az ehhez kapcsolódó jogértelmezését vizsgálná felül.” A bíróság tehát bármilyen formális indokolással eleget tehet alkotmányos indokolási kötelezettségének; az indokolás megalapozottságát az AB nem vizsgálja.²⁵

Az uniós jogi háttér

1. Ahhoz, hogy a Repcevirág Szövetkezet ügyében hozott bírósági ítéleteket könnyebben összefoglalhassuk, érdemes általánosságban kitérni arra a jogi megoldásra is, amelynek alkalmazhatóságáról a Kúria vitatott ítéletében döntött: a bíróságok uniós jogsértésért fennálló kártérítési felelősségére.

Az EUB nevezetes Francovich-ítélete²⁶ értelmében a magánszemélyek uniós jogon alapuló jogosultságai megsértése esetén kártérítést követelhetnek az uniós jogot nem vagy nem megfelelően végrehajtó tagállamtól. Kiterjesztve az uniós kárfelelősség hatá-

rait, az EUB a Köbler-ítéletben később azt is rögzítette, hogy a tagállami kárfelelősség elve a végső fokon eljáró tagállami bíróságok uniós joggal ellentétes ítéletei esetében is alkalmazandó.²⁷

A Köbler-ügyben egy olyan osztrák legfelsőbb bírósági ítélet alapján indult a kártérítési per, amely az EUB előzetes döntése nélkül született, és amely sértette a munkavállalók szabad mozgáshoz való jogát. Az ítéletben az EUB rögzítette a bírói kárfelelősség megállapításának feltételeit: a megsértett jogszabály a magánszemélyek részére állapít meg jogokat; a jogsértés kellően súlyos; közvetlen ok-okozati összefüggés áll fenn az állam kötelezettségszegése és a károsult felek által elszenvedett kár között.

A kellően súlyos jogsértés megállapítása során azt kell vizsgálni, hogy a jogsértés „nyilvánvaló”-e.²⁸ Főszabály szerint ennek vizsgálata és a kártérítési felelősség megállapítása a nemzeti bíróságok feladata,²⁹ melyeknek a vizsgálat során az eset összes körülményeit figyelembe kell venniük. Ilyen tényezők különösen „a megsértett jogszabály egyértelműségének és pontosságának foka, a jogsértés szándékossága, a jogi hiba menthetősége vagy menthetetlensége, [...] illetve az a körülmény, hogy a kérdéses bíróság nem tett eleget az előzetes döntéshozatalra utalás [...] kötelezettségének. Mindenestre [az uniós] jog megsértése kellően súlyos akkor, ha az adott határozat meghozatala [az EUB] e tárgyban kialakított ítélkezési gyakorlatának nyilvánvaló figyelmen kívül hagyásával történik.”³⁰

2. Az uniós jogban főszabályként irányadó tagállami eljárási autonómia elve alapján az uniós jog megsértésével okozott kárt a tagállamoknak nemzeti joguk keretein belül kell orvosolniuk, azzal, hogy a vonatkozó követelmények „nem lehetnek szigorúbbak, mint azok, amelyek a hasonló jellegű, nemzeti jogon alapuló igényekre vonatkoznak, valamint nem lehetnek olyanok, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tegyék a kártérítés megszerzését.”³¹ Magyarországon az uniós jog megsértése miatt fennálló bírói kárfelelősség megállapításának még nem alakult ki a bírói gyakorlata.³² Ugyanakkor, a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti felelősséget a magyar Ptk. szabályozza,³³ és ehhez kapcsolódóan születnek is megállapító bírósági ítéletek.

Az eljárási autonómia elve egy másik összefüggésben is felmerült az ügyben, mégpedig azzal kapcsolatban, hogy az adott tagállam eljárási jogában (így Magyarországon a felülvizsgálati eljárásban) létező

kérelemhez kötöttség elve mennyiben irányadó az uniós jogon alapuló igények elbírálása során. Az ügyben ugyanis az első (adóügyben indult) eljárásban a Szövetkezet semmilyen uniós jogi érvet nem terjesztett elő, a második (kártérítési) perben azonban – új jogi képviselőjének meghatalmazását követően – arra hivatkozott, hogy a bíróságnak az uniós jogot az adóügyben hivatalból kellett volna alkalmazni, és a kérelemhez kötöttség elve alapján e kötelezettség alól a bíróság nem mentesülhetett.³⁴

A REPCEVIRÁG SZÖVETKEZET ÜGYÉBEN INDULT MAGYAR ELJÁRÁSOK

A fenti alkotmányos és uniós jogi kérdéseket felvető ügy főszereplője a 2003 óta a Baranya megyei Aranyosgadányban működő – a jelen tanulmány írásának idején már végelszámolás alatt álló –

Repcevirág Olajosnövény Szövetkezet volt. A termelői csoport a tagok (főként gazdasági társaságok) működésének támogatására jött létre, és elsődleges tevékenységként nagy értékű mezőgazdasági gépeket vásárolt, amelyeket a tagok számára ingyenesen adott át üzemeltetésre. A jogi procedúra 2008-ban indult, amikor az akkori Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (a továbbiakban: adóhatóság) mintegy 7 millió forint adóhiányt állapított meg a Szövetkezethnél, és kötelezte a hiány, valamint a

hiányra tekintettel kiszabott bírság megfizetésére. A Szövetkezet ugyanis a mezőgazdasági gépek vásárlása után befizetendő áfát a gazdasági tevékenységekhez kapcsolódó áfalevonási jog alapján csökkentette, arra hivatkozva, hogy elsődleges tevékenysége, a mezőgazdasági gépek átadása gazdasági tevékenységnek tekinthető, mert bár a tagok ingyenesen jutottak a gépekhez, de rendszeres működésük költség-hozzájárulást fizettek, tehát a gépek kölcsönzése közvetetten ellenérték fejében nyújtott szolgáltatás volt. Az adóhatóság álláspontja szerint azonban az áfalevonás gyakorlata ellentétes volt az akkor hatályos áfatörvénnyel:³⁵ valójában ingyenes termékátadás, illetve szolgáltatásnyújtás valósult meg, ami nem tekinthető gazdasági tevékenységnek, hiszen nem irányul bevétel elérésére, a Szövetkezetet tehát nem illette meg az előzetesen felszámított adó levonásának joga.

Az alapeljárás

A Szövetkezet az elsőfokú adóhatósági döntés ellen fellebbezéssel élt, majd az ezt elutasító határozattal szemben a Baranya Megyei Bírósághoz fordult felülvizsgálatért. A későbbiek szempontjából döntő jelentőségű, hogy a Szövetkezet sem az adóhatósági eljárásban, sem a felülvizsgálati kérelemben nem hivatkozott jogalapként európai uniós rendelkezésekre. A Szövetkezet jogi álláspontja kizárólag a magyar áfatörvényen, valamint egy, a termelői csoportokra vonatkozó miniszteri rendeleten alapult, és a Szövetkezet mindössze azt kifogásolta, hogy az adóhatóság a szövetkezeti tagok működési hozzájárulását nem tekintette ellenértéknek a gazdasági tevékenység értékelése során. A keresetet a Baranya Megyei Bíróság a magyar jogszabályok alapján elutasította,³⁶ megerősítve, hogy az áfatörvény alapján a Szövetkezet tevékenysége nem minősül gazdasági tevékenységnek, ezért nem illeti meg az áfa-levonási jog.

Az ítélettel szemben a Szövetkezet felülvizsgálati eljárást kezdeményezett a Legfelsőbb Bíróság előtt (ma Kúria), ahol szintén nem hívott fel uniós jogi rendelkezést. A Legfelsőbb Bíróság hatályában fenntartotta a megyei bíróság ítéletét,³⁷ elsődlegesen szintén az áfatörvény alapján. Lényeges újdonság azonban, hogy a Legfelsőbb Bíróság annak vizsgálatakor, hogy a mezőgazdasági gépek átadása ingyenesen vagy ellenérték fejében történt-e, az EUB egy 1981-es ítéletére³⁸ hivatkozott. Ebben az ügyben az EUB egy olyan mezőgazdasági szövetkezet tevékenységével kapcsolatban hozott döntést, amely nem szedett be a tagjaitól díjat burgonyaraktározás ellenszolgáltatásaként, és megállapította, hogy „*egy szolgáltatásnyújtás, amelyért semmilyen meghatározott szubjektív el-
lentételezést nem kaptak, nem tekintendő »ellenérték fejében« nyújtott szolgáltatásnyújtásnak.*”³⁹ A Legfelsőbb Bíróság nem utalt semmilyen más uniós jogforrásra (így az egyébként releváns, de a Szövetkezet által sem felhívott 6. áfairányelvre⁴⁰ sem).

A későbbiek szempontjából fontos jelezni, hogy az ítéletben hivatkozott EUB döntés a 2. áfairányelv⁴¹ értelmezését érintette egy olyan mezőgazdasági szövetkezet ügyében, amely ingyenesen, tehát egyértelműen ellenérték nélkül biztosított raktárhelyiséget tagjainak, és az ügyben a szövetkezet adóalanyisága volt a kérdéses, nem pedig az adólevonási joga. Mindentől függetlenül az ügy elbírálásához a Legfelsőbb

Bíróság nem kért előzetes döntést az EUB-tól. (A továbbiakban az adóhatóság és a Szövetkezet jogvitáját alapeljárásnak nevezem.)

A kártérítési per

A felülvizsgálati ítéletet követően a Szövetkezet megfizetett csaknem ötmillió forint elmaradt adót és bírságot, de továbbra is vitatta az adóhiány megállapításának jogszerűségét. Új jogi képviselőt hatalmazott meg, és a magyar jogban általánosnak nem mondható jogorvoslati lehetőségért indult el. A Szövetkezet a Fővárosi Bíróság előtt pert indított a Legfelsőbb Bíróság ellen az uniós jog megsértésével okozott mintegy ötmillió forintos kár megtérítése iránt. Arra hivatkozott, hogy a Legfelsőbb Bíróság nem alkalmazta a 6. áfairányelv vonatkozó rendelkezését⁴² (vagyis az alkalmazott magyar előírást nem annak fényében értelmezte), amikor megtagadta az adólevonási jogot. A Szövetkezet a kereset

egy részét a magyar Ptk. vonatkozó szabályaira,⁴³ másrészt az EUB bevett ítélkezési gyakorlatára (a Francovich- és Köbler-ítéletekre) alapozta, melynek értelmében az uniós jog megsértéséért fennálló tagállami kárfelelősséget bírósági döntés is megalapozhatja.

A Szövetkezet elismerte, hogy az alapeljárásban nem hivatkozott a 6. áfairányelvre mint az adólevonási jog jogalapjára, de azt álláspontja szerint az eljáró szerveknek az uniós jog hatékony érvényesülése érdekében hivatalból kellett volna alkalmazniuk, tekintettel az elsőbbség és közvetlen hatály elveire. A keresetben ezért a Szövetkezet a kártérítési felelősség megállapítása mellett azt is kérte a Fővárosi Bíróságtól, hogy kérjen előzetes döntést az EUB-tól arra vonatkozóan, hogy a Legfelsőbb Bíróság döntése összeegyeztethető-e az uniós joggal, és ha nem, megállapítható-e Legfelsőbb Bíróság kártérítési felelőssége.

A Szövetkezet állítása szerint az uniós adószabályok megsértése mellett a Legfelsőbb Bíróság azzal is uniós jogot sértett, hogy végső fokon eljáró bíróságként nem kért előzetes döntést az uniós jog megfelelő értelmezéséről. Álláspontja szerint ugyanis a Legfelsőbb Bíróság tévesen alkalmazta a 2. áfairányelvet értelmező EUB-döntést, hiszen az ügyben a 6. áfairányelv releváns; továbbá a hivatkozott EUB-döntés nem is az adólevonási jogot, hanem az adó-

alanyiságot érintette. Mindezek alapján indokolt lett volna a megfelelő értelmezéshez az EUB döntését kérni.

A Fővárosi Bíróság elutasította a keresetet⁴⁴ arra hivatkozva, hogy az alapeljárásban a Legfelsőbb Bíróság kötve volt a kereseti kérelemhez, és abban a Szövetkezet csak azt az adóhatósági döntést vitatta, amely a mezőgazdasági gépek átadását nem minősítette gazdasági tevékenységnek. Az adólevonási jogosultság megítélése nem volt tárgya a keresetnek. A gazdasági tevékenység értelmezése során a Legfelsőbb Bíróság hivatalból alkalmazta az EUB vonatkozó ítéletét, így nem történt uniós jogsértés. Az ítéletet a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla helybenhagyta.⁴⁵ Az előzetes döntéskérést (a fél indítványai ellenére) mindkét bíróság mellőzte.

A Fővárosi Bíróság azt állapította meg, hogy a Legfelsőbb Bíróság eljárása nem volt nyilvánvalóan jogsértő, hiszen az alapeljárásban maga a Szövetkezet is a magyar jogszabályok szerinti elbírálást kérte, és a Legfelsőbb Bíróság ennek során az uniós jogra megfelelően tekintettel volt. Emellett arra is hivatkozott, hogy az ügy nem ítéltető meg a Köbler-ítélet alapján, ugyanis a Szövetkezet nem a magyar államot perelte (ahogyan a Köbler-ítélet alapján lehetséges lenne), hanem a Legfelsőbb Bíróságot a magyar Ptk. alapján.

A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla ezzel szemben arra a következtetésre jutott, hogy az ügy a Köbler-ítéletben foglalt feltételek alapján ítéltendő meg, mert jelen esetben irreleváns, hogy a nemzeti jog alapján maga az állam vagy a bírósága perelhető-e. A kárfelelősség vizsgálata kapcsán a Fővárosi Ítéltábla a Köbler-ítélet azon megállapítására hivatkozott, amelynek értelmében a kárfelelősséget az irányadó nemzeti jog, így a nemzeti eljárásjogi szabályok szerint kell megítélni. A magyar eljárásjogi szabályok értelmében az alapeljárásban a Kúria kötve volt a Szövetkezet felülvizsgálati kérelméhez, és abban uniós jogra való hivatkozás nem szerepelt. A Szövetkezet számára a joggyakorlás eljárási és anyagi jogi kereteit kijelölő nemzeti jog (Pp. és Ptk.) – a Köbler-ítéletben foglaltakkal összhangban – nem valósított meg hátrányos megkülönböztetést az uniós jog megsértése miatti kártérítési követelések tekintetében, és nem tette lehetetlenné vagy aránytalanul nehezzé az uniós jogon alapuló igények érvényesítését. A károsult (a Szövetkezet) azonban nem

AZ AB ELŐZETES DÖNTÉSKÉRÉSÉRE IRÁNYULÓ PANASZINDÍTVÁNYT A TESTÜLET TELJESEN FORMÁLIS INDOK ALAPJÁN UTASÍTOTTA VISSZA. MEGÁLLAPÍTOTTA, HOGY A PANASZOS AZ ABTV. 27. §-A ALAPJÁN CSAK BÍRŐI ÍTÉLET MEGSEMISÍTÉSÉT KEZDEMÉNYEZHETI, ELŐZETES DÖNTÉSHOZATALI ELJÁRÁS MEGINDÍTÁSÁT NEM. ARRÓL, HOGY AZ ÜGYBEN EGYÉBKÉNT HIVATALBÓL MIÉRT (NEM) LENNE HELYE AZ ELJÁRÁS MEGINDÍTÁSÁNAK, HALLGAT AZ INDOKOLÁS.

járt el kellő gondossággal a kár enyhítése érdekében,⁴⁶ mivel nem hivatkozott az uniós jogra, bár lehetősége lett volna rá, ezért a keresete nem teljesíthető. Az uniós joggal harmonizáló magyar jog alkalmazása során uniós jogra való hivatkozás nélkül nem állnak fenn a kártérítés feltételei a kártérítésre vonatkozó nemzeti jognak az uniós joggal összhangban álló értelmezése révén.

A Fővárosi Ítéltábla az ügyet lezáró érdemi határozatban indokolta meg az előzetes döntéshozatali eljárás megindításának mellőzését is. Arra hivatkozott, hogy

az ügyben felmerülő jogkérdés a CILFIT-ítélet alapján *acte éclairée*, ugyanis nem az adólevonási jog alapjául szolgáló gazdasági tevékenység értelmezésére, hanem a bírósági jogkörben okozott kárért viselt felelősség feltételeinek fennállására vonatkozik, ez utóbbit pedig a Köbler-ítélet és más későbbi ítéletek egyértelműen tisztázták, tehát az ügy előzetes döntés nélkül eldönthető.

A Kúria vitatott ítélete

A Szövetkezet a Fővárosi Ítéltábla ítéletével szemben felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához (korábban Legfelsőbb Bíróság). Kérelmében arra hivatkozott, hogy a Fővárosi Ítéltábla ítélete ellentétes mind a magyar Ptk.-ban, mind az uniós jogban elismert bírói kárfelelősség szabályaival, ugyanis az uniós jog megsértésével bekövetkező kárt akkor is meg kell téríteni, ha a felek a közigazgatási perben nem hivatkoztak uniós jogra, amennyiben az EUB gyakorlata értelmében a bíróság által okozott jogsértés kellően súlyos, és a bíró nem tett eleget az előzetes döntéslőterjesztési kötelezettségének (függetlenül attól, hogy a felek hivatkoztak-e az uniós jogra vagy sem). A kérelemhez kötöttség elve nem mentesíti a nemzeti bíróságot az uniós jog hivatalból történő alkalmazásának kötelezettsége alól. A Szövetkezet ebben az esetben is kérte a Kúriát az előzetes döntéshozatali eljárás megindítására, amire ezúttal sem került sor.

A Kúria az ügyben két külön döntést hozott. Először külön végzéssel döntött az előzetes döntéshozatali eljárás elutasításáról;⁴⁷ a végzéssel szemben a Szövetkezet panasszal élt, de a Kúria elutasította a panaszt,⁴⁸ az ügy érdemében hozott határozatával pedig a Fővárosi Ítéltábla ítéletét hatályában fenn

tartotta,⁴⁹ részben azonos indokolással, mint amit az előzetes döntéshozatal mellőzésével kapcsolatban adott. Ez az indokolás lett a tárgya azután az EJEB előtti eljárásnak (illetve az alkotmányjogi panasz-
nak).

A Kúria lényegében megerősítette a Fővárosi Íté-
lőtábla jogi álláspontját. Megismételte, hogy az ügyet
a Köbler-ítéletben foglalt feltételek alapján kell elbí-
rálni, és hogy a releváns jogkérdés nem az adószabá-
lyok értelmezéséhez, hanem a kártérítési felelősség
feltételeinek teljesüléséhez kapcsolódik. A Kúria be-
vett ítélezési gyakorlata értelmében a kártérítési per
nem teremthet új jogorvoslatot a fél számára, és nem
szolgálhat kártérítés alapjául, ha a fél a jogerős ítélet
érdemben vagy eljárási szabálysértésre hivatkozva
továbbra is vitatja. A döntő érv a Kúria szerint is
az volt, hogy a magyar eljárásjogi szabályok, amelyek
az uniós jognak egyébként megfelelnek, csak a felül-
vizsgálati kérelemben foglalt elbírálását teszik a bí-
róság kötelezettségévé, így az alapeljárásban a Kúria
előtt nem volt helye az uniós áfaszabályozás alkalmazásának.
Ezért az előzetes döntéshozatali eljárás
szükségessége sem merült fel az adóügyben folyt fel-
ülvizsgálati eljárásban. A Kúria felülvizsgálati ítélete
az adóügyi eljárásban tehát jogszerű volt, és ennélfogva
a Fővárosi Ítéltábla ítélete is, amely a kártérítési
felelősségét megalapozatlannak ítélte.⁵⁰

A Szövetkezet a Kúria előtt négy konkrét kérdés-
ben kezdeményezte az előzetes döntéshozatali eljárás
megindítását, amely kérdések megválaszolását a Kúria
nem tartotta szükségesnek. Az első kérdés arra irányult,
hogy az uniós jog hatálya alá tartozik-e egy olyan kártérítési
kereset, amelyben a felperes egy közvetlenül alkalmazandó uniós
jogi rendelkezéssel biztosított jogának Kúria általi megsértését állítja.
A Kúria indokolása szerint az eljárásban a felek között nem
volt vita azt illetően, hogy az ügy az uniós jog hatálya alá
tartozik, ennek a kérdésnek az előterjesztése tehát szükségtelen lenne.

A Szövetkezet által feltenni javasolt további három kérdés
szintén olyan tárgykörre irányult a Kúria szerint, amelyek megvá-
laszolására a kártérítési perben nem volt szükség, azokat az adóügyi el-
járásban lehetett volna előterjeszteni. A második kérdés a 6. áfa-
irányelv és az adólevonási jogot megtagadó bírósági ítélet összeegyeztethetőségére
irányult; a harmadik pedig arra, hogy kizárja-e a kártérítési felelősséget az, ha az alapeljárásban a felperes

nem hivatkozott az uniós jogra, nem kellett volna-e a bíróságnak az uniós jogot hivatalból alkalmaznia.
A negyedik – a legérdekesebb – kérdés az lett volna, hogy kellően súlyosnak tekinthető-e a Kúria jogsér-
tése, ha úgy tagadta meg a felperes adólevonási jogát, hogy nem alkalmazta a vonatkozó uniós jogot, és nem is kért előzetes döntést az EUB-tól, miközben
egy olyan korábbi EUB-döntésre hivatkozott, amely eltérő tárgyban született, és az EUB az ügyben fel-
merült jogi kérdésre vonatkozóan még nem hozott előzetes döntést.

A Kúria az érdemi határozatban foglaltakkal összhangban fenntartotta, hogy az adólevonási joghoz
kapcsolódó érveket, ideértve az uniós jog közvetlen alkalmazását, az alapeljárásban kellett volna előter-
jeszteni, a kártérítési perben ezek már nem vizsgálhatók. Az adott ügyben az eldöntendő kérdés nem
az áfatörvény megfelelő alkalmazására vonatkozik, hanem arra, hogy fennállnak-e a bírósági jogkörben
okozott kár megtérítésének feltételei, erre vonatkozóan pedig az EUB gyakorlata egyértelmű. A Kúria
arra is hivatkozott, hogy a kártérítési perben a Szövetkezet mulasztásából eredő következmények érté-
kelése az uniós jog értelmezésének szükségességét nem veti fel, mivel ezeknek a következményeknek a
figyelembe vétele a nemzeti bíróság feladata a kártérítési igény elbírálása során. Az indokolás idézi ugyan
az EUB CILFIT-ítéletében foglalt feltételeket, de azok teljesülését a konkrét ügyben nem vizsgálja.

Mint látható, a Szövetkezet által felvetett jogkérdések nem csak az adószabályok értelmezéséhez kapcsolódtak – bár e téren sem volt az EUB-nak korábbi
esetjoga, tehát az alapeljárásban valóban szükség lehetett volna az EUB előzetes
döntésére. Ezen a ponton tölthetne be fontos szerepet – az uniós
jogon alapuló jogosultságok hatékony érvényesítése érdekében – az Alkotmánybíróság, amennyiben
ilyen esetekben a törvényes bíróhoz való jog sérelmét állapítaná meg. Csakhogy az alapeljárásban
a Szövetkezet valóban nem kezdeményezte az EUB-hoz fordulást, így a törvényes bíróhoz való
jog sérelmére csakugyan nem hivatkozhatott volna. Az azonban a kártérítési perben is alappal felvet-
hető uniós relevanciájú kérdés lehetett volna, hogy az uniós jog hivatalbóli alkalmazásának – és
ahhoz kapcsolódóan az előzetes döntéskérésnek (hivatalból) – lett volna-e helye az alapeljárásban (tekin-
tetlenül a kérelemhez kötöttség nemzeti eljárásjogi kö-

vetelményére), és hogy ennek elmaradása megalapozza-e a tagállami felsőbíróság kellően súlyos uniós jogsértését. A Kúria azonban a magyar és az uniós kártérítési szabályok alapján úgy ítélte meg, hogy az ügy megítélése egyértelmű, és nem fordult az EUB-hoz. A Szövetkezet számára e vitatott döntéssel szemben a kézenfekvő megoldás az alkotmányjogi panasz benyújtása volt – bízva abban, hogy a speciális körülményekre tekintettel az AB el fog térni korábbi gyakorlatától, és jogorvoslatot nyújt az előzetes döntés mellőzése, tehát valójában az uniós jog alkalmazásának elmaradása miatt. Ez a várakozás azonban nem teljesült.

Az Alkotmánybíróság előtti eljárás

A Kúria érdemi határozatával szemben a Szövetkezet az Abtv. 27. §-a alapján alkotmányjogi panaszt terjesztett elő az Alkotmánybírósághoz, amely tartalmát tekintve nem a Kúria kártérítési felelősséggel kapcsolatos döntését érintette, hanem az előzetes döntéshozatali eljárás mellőzésére vonatkozó döntést.⁵¹ A Szövetkezet álláspontja szerint azonban a Kúria a kártérítési felelősséggel kapcsolatos ítéletet a Szövetkezet tisztességes eljáráshoz való jogának megsértésével hozta, így ezt az ítéletet kell az AB-nak megsemmisítenie.

Panaszbeadványában a Szövetkezet azt állította, hogy a Kúria az előzetes döntéskérés mellőzésével a kártérítési perben folyt felülvizsgálati eljárásban megsértette az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz, illetve a törvényes bíróhoz való jogát, és ez a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességet eredményezett (Abtv. 29. § szerinti feltétel). Álláspontja szerint az ügy körülményei és a felvetődő alkotmányos kérdések eltérnek a korábban az AB által visszautasított hasonló panaszokétól, így a panasz érdemi elbírálásának az Abtv. 29. §-ában szereplő másik, vagylagos feltétele is teljesül: az ügy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést vet fel. A magyar bírói gyakorlatban ugyanis gyakran kerül sor az előzetes döntéshozatali eljárás jogilag megalapozatlan mellőzésére,⁵² így különösen indokolt, hogy „az előzetes döntéshozatali eljárásnak a magyar perjogban betöltött szerepét az Alkotmánybíróság is érdemi alkotmányjogi elemzésnek vessen alá annak érdekében, hogy [...] a jövőre nézve megfogalmazza azokat az alkotmányjogi szempontokat, amelyeket figyelembe véve a jog-

alkalmazók az adott jogvitákban kellőképpen mérlegelni tudnak.”⁵³

A panaszindítvány részletes áttekintést adott az EJEB előzetes döntéshozatali eljárással kapcsolatos gyakorlatáról, és az AB saját esetjoga alapján kérte az annak megfelelő döntés meghozatalát.⁵⁴ A Szövetkezet értelmezése szerint az AB törvényes bíróhoz való jogot értelmező gyakorlata⁵⁵ összhangba hozható az előzetes döntéskérés mellőzésének indokoltságával kapcsolatos EJEB-gyakorlattal. Tehát „*e panasz szakszerű elbírálása a fentiek szerint megköveteli, hogy az Alkotmánybíróság az EJEB állandó gyakorlatára, az EUMSZ 267. cikkére és a CILFIT-feltételekre is tekintettel értékelje, hogy az előterjesztési kötelezettség teljesítése in abstracto mikor tagadható meg alkotmányosan, és hogy ez alapján az előzetes döntéshozatali eljárás mellőzése in concreto alkotmányellenes, önkényes volt-e vagy sem*”. A konkrét ügyben az előzetes döntéskérés elutasítása a Szövetkezet szerint azért volt önkényes, mert a Kúria lényegében csak a magyar jogra (a felülvizsgálat eljárási szabályaira) hivatkozott, és nem vette figyelembe a vonatkozó uniós jogi követelményeket (vagyis a CILFIT-feltételek teljesülését). Ezzel elvonta az EUB hatáskörét, és a Szövetkezetet megfosztotta törvényes bírójától.

Az alkotmányjogi panasz eljárás további fontos, az EJEB előtti eljárásban is vizsgált eleme volt, hogy a Szövetkezet az Alkotmánybíróságot is felhívta előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére (erre irányuló kifejezett kérelmet terjesztett elő).⁵⁶ A Szövetkezet ugyanis a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét nem csak az Alaptörvényre, hanem az Európai Unió Alapjogi Chartájára hivatkozva is állította, és a felteni javasolt kérdés is az EUMSZ 267. cikkének, valamint a Charta 47. cikkének értelmezésére irányult. Az indítvány szerint az AB-nak meg kellett volna kérdeznie, hogy e két uniós jogforrás alapján egy, a Köbler-ítélet alapján folyó kártérítési perben az előzetes döntéshozatali eljárás önkényes elutasítása sérti-e a tisztességes eljáráshoz való jogot, és

ha igen, melyek az önkényes döntés ismérvei. Az indítvány szerint az uniós jog követelményeiből fakadóan az AB-nak is meg kell tennie minden szükséges intézkedést az uniós jogból eredő jogosultságok védelme és az uniós jog egységes érvényesülése érdekében.

Az Alkotmánybíróság az igen precízen kidolgozott panaszbeadvány legtöbb érdemi érvére egyáltalán nem reagált. Az indítvány EJEB-gyakorlattal

BIZONYOSAN ELŐREMUTATÓ LETT VOLNA A KÉRELEMHEZ KÖTÖTTSÉG ÉS AZ UNIÓS JOG HIVATALBÓL TÖRTÉNŐ ALKALMAZÁSA KÖZÖTTI VISZONY MEGHATÁROZÁSA. AMIRE AZ ELŐZETES DÖNTÉS IRÁNTI KÉRELEM (RÉSZBEN) IRÁNYULT VOLNA.

kapcsolatos felvetéseit, valamint az ügy sajátos körülményeit figyelmen kívül hagyta. A 3165/2014. (V. 23.) AB végzésben visszautasította a panaszt, az Abtv. 29. §-ában foglalt vagylagos feltételek nemteljesülése miatt; és megismételte a korábbi esetekben alkalmazott szüksézáru indokolást:⁵⁷ az előzetes döntéshozatali eljárás megindításáról való döntés kizárólag az eljáró rendes bíróság (mint magyar jog szerinti törvényes bíróság) hatáskörébe tartozik, azt az AB nem vizsgálhatja felül. Az AB úgy értelmezi, hogy az előzetes döntés iránti előterjesztésről való döntés nem tartozik a tisztességes eljárásról való jog „alkotmányos jelentőségű eljárási szabályaihoz”, így az ügy nem vet fel alkotmányos jelentőségű kérdést. Érdekes módon az AB azt is megállapította, hogy „az előzetesen felszámított adólevonás jogszerűségének a vizsgálata a konkrét ügyben” jogalkalmazási, szakjogi kérdés, így azt nem vizsgálhatja. A Szövetkezet azonban ilyen vizsgálatot nem is kért az Alkotmánybíróságtól.

Az indítvány befogadhatóságával kapcsolatban mondottakból az következik, hogy az AB érdemben nem vizsgálhatta a Kúria döntésének indokait az előterjesztési kérelem elutasításával kapcsolatban. Ennek ellenére az AB mégis rögzítette, hogy *„osztja a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti perben hozott, az első fokú bíróság által az előzetes döntéshozatalra irányuló kérelmet elutasító végzés indokolásában kifejtetteket, jelesül, hogy: »[a] felperes által feltett kérdések nem a szerződések értelmezésére vagy az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok jogi aktusai érvényességének megállapítására és értelmezésére, hanem a tagállami bíróság határozatának felülvizsgálatára irányulnak, így azok nem tartoznak az EUB hatáskörébe»*.⁵⁸ Úgy tűnik tehát, hogy az AB mégis vizsgálta az előzetes döntéshozatali indítvány elutasításának indokoltságát, és az irrelevancia-doktrína alkalmazását helyesnek ítélte. Ennek a megállapításnak az indokait és uniós jogi hátterét a határozat nem közli.

Az AB előzetes döntéshozatali iránti panaszindítványt a testület teljesen formális indok alapján utasította vissza. Megállapította, hogy a panaszos az Abtv. 27. §-a alapján csak bírói ítélet megsemmisítését kezdeményezheti, előzetes döntéshozatali eljárás megindítását nem. Arról, hogy az ügyben egyébként hivatalból miért (nem) lenne helye az eljárás megindításának, hallgat az indokolás.

AZ EJEB DÖNTÉSE

Az alkotmánybírósági végzés meghozatalát követően⁵⁹ a Szövetkezet az EJEB-hez fordult. Arra hivatkozott, hogy a Kúria a kártérítési ügyben hozott ér-

de mi határozatban nem indokolta megfelelően az előzetes döntéshozatali mellőzését, és ezzel megsértette az EJEB 6. cikkében foglalt tisztességes eljárásról való jogát. A Szövetkezet kérelmében elismerte, hogy a Kúria ítélete tartalmazott indokolást, de az szerinte nem felelt meg az EJEB és az EUB ítélkezési gyakorlatában kidolgozott követelményeknek, tehát önkényes döntés volt. A 6. cikk sérelmének megállapítását kérte továbbá az AB eljárása miatt is. Álláspontja szerint az Alkotmánybíróság megsértette a törvényes bírósághoz való jogát, mert a végzése egyáltalán nem tartalmazott érdemi indokolást arra vonatkozóan, hogy miért nem fordult előterjesztéssel az EUB-hoz, illetve álláspontot azt illetően, hogy az EUMSZ 267. cikke alapján az AB végső fokú eljáró bíróságnak minősül-e vagy sem.

A magyar kormány álláspontja szerint a Kúria indokolása megfelelő volt, mert az uniós jog hivatalbóli alkalmazásának kötelezettségét a kérelemhez kötöttség korlátozza, és ez az EUB gyakorlatával is összhangban áll. Továbbá, az európai államok mindegyikében irányadó, hogy a bíróságok nem tehetők felelőssé a peres felek magatartásáért, jogi stratégiájáért. A Kúria tehát megfelelő módon indokolta, hogy az előzetes döntésre miért nincs szükség az ügyben. Az Alkotmánybíróság végzésével kapcsolatban a kormány azzal érvelt, hogy az AB-nak nincs hatásköre a Kúria indokolását érdemben vizsgálni, csak annyit vizsgálhat, hogy tartalmazott-e a Kúria határozata indokolást. Az AB tehát a Kúria döntésének uniós joggal való összhangját nem vizsgálhatta, így az uniós joggal kapcsolatban nem is kellett semmit indokolnia.⁶⁰

Az EJEB, miután összefoglalta az ügyben irányadó ítélkezési gyakorlat fő elveit,⁶¹ elsőként a Kúria előtti kártérítési perben a Szövetkezet által az EUB-nak feltenni javasolt kérdésekkel kapcsolatos indokolást vizsgálta, kérdésenként. Az EJEB megállapításai meglehetősen szüksézáruak, és abból a kúriai álláspontból indulnak ki, hogy az ügyet a magyar jog szabályai alapján kellett eldönteni. A fentebb írtakból nyilvánvaló, hogy a Szövetkezet és a Kúria között vita volt abban a kérdésben, hogy az ügyet az uniós jog vagy a magyar jog értelmezésével (tulajdonképpen elsőbbségével) kell-e megoldani. Az EJEB azonban rögzítette, hogy nem feladata a nemzeti bíróságok jogértelmezési és jogalkalmazási hibáinak orvoslása (hacsak az Egyezményben foglalt alapvető jog sérelme nem merül fel),⁶² így ebben a jogértelmezési vitában sem dönthet. Az EJEB előtti eljárás nem irányulhat annak vizsgálatára, hogy az ügyben a Kúria az uniós joggal összhangban döntött-e vagy sem.

Ami a feltenni szándékozott egyes kérdésekkel kapcsolatos konkrét indokolást illeti, a második és

negyedik kérdéssel kapcsolatban (amelyek az uniós adószabályok értelmezéséhez kapcsolódtak) az EJEB megállapította, hogy azok a Kúria álláspontja szerint nem voltak relevánsak, mert a kártérítési perben eldöntendő kérdések körén kívül estek. Az EJEB nem fűzött további észrevételt ehhez a megállapításhoz, mivel a Kúria döntését arról, hogy mi volt a kártérítési per tárgya, nem bírálhatja felül. A harmadik kérdés arra irányult, hogy kizárja-e az uniós jog alapján fennálló bírói kárfelelősséget, ha az alapeljárásban a felperes nem hivatkozott az uniós jogra. Az EJEB megállapítása szerint ezt a kérdést a perben a Kúria közvetetten megválaszolta, mégpedig igenlően, amikor megállapította a Szövetkezet alapeljárásbeli mulasztásához kapcsolódó jogi következményeket, és kizárta a kárfelelősség megállapítását. Az EJEB megjegyezte, hogy a Kúria itt konkrétan is indokolhatta volna, hogy miért nem kér előzetes döntést, de a korábbi ítélkezési gyakorlat szerint a közvetett indokolás is elégségesnek tekinthető.⁶³ A Szövetkezet által feltenni javasolt első kérdéssel kapcsolatos indokolást az EJEB külön nem vizsgálta.

Az EJEB megjegyezte, hogy a Kúria szerint az egész kártérítési ügy célja tulajdonképpen az volt, hogy a Szövetkezet korrigálja saját, az alapeljárás során elkövetett stratégiai hibáját: azt, hogy akkor nem hivatkozott az uniós jogra.⁶⁴ Nehezen érthető, hogy az indokolás minőségének vizsgálata szempontjából miért lényeges ez a megállapítás, mi lenne a jelentősége és a Szövetkezet új jogi érveinek alkalmazhatóságának szempontjából.

Azt az indokolást, amelyet az Alkotmánybíróság adott az előzetes döntéskérésre irányuló indítvány elutasításáról, még ilyen részletességgel sem vizsgálta az EJEB. Emlékeztetve arra, hogy az AB az indítványt hatáskörének hiányára hivatkozva utasította vissza, az ítélet megállapítja, hogy a döntés nem volt önkényes vagy nyilvánvalóan megalapozatlan. Az EJEB nem vizsgálja, hogy egy bírósági eljárásban szükséges volt-e előzetes döntést kérni, vagy azt, hogy a bíróságnak van-e erre hatásköre. Az indokolás arra a bevett ítélkezési gyakorlatra is hivatkozik, amely szerint a legfelső bíróságoknak a fellebbezés elutasítását nem kell részletesen indokolniuk, ha egy konkrét jogi rendelkezés alkalmazására hivatkozva teszik ezt.⁶⁵

ÖSSZEFOGLALÁS

Úgy tűnik tehát, hogy az EJEB az előzetes döntéskérés mellőzése során teljesítettnek látja az indokolási kötelezettséget, ha a bíró adott valamilyen – akár közvetett – indokolást. Mivel egy konkrét ügyben alkalmazott jogértelmezés helyességéről az EJEB nem

dönthet, tartózkodik attól, hogy az előzetes döntéskérés szükségességéről állást foglaljon. Az indokolási kötelezettség formális teljesítésével a tisztességes eljárás minimális követelményét is teljesítettnek tekintti. Az Alkotmánybíróság eljárása esetén sem avatkozik be a hatásköri szabályok alkalmazásába – az eljárási szabályok formális alkalmazása esetén a tisztességes eljárás minimumkövetelményeit teljesülni látja. Ez a gyakorlat ellentmond annak az elvi megállapításnak, miszerint az indokolás akkor nem önkényes, ha megfelel az EUB esetjogában kidolgozott CILFIT-feltételeknek (beleértve az *acte clair*-hez kapcsolódó további vizsgálati szempontokat). Ezeknek a feltételeknek a részletes vizsgálata hiányzott a Kúria és az AB döntéséből is.

A Repcevirág Szövetkezet ügye ezzel a döntéssel lezárult. Az adóügyi jogvitában elkövetett jogászai hibát az új jogi képviselőnek nem sikerült korrigálnia a kártérítési eljárásban, bár az ügyben felvetett uniós jogi kérdések valóban relevánsak voltak, és nyitottabb bírói attitűdök mellett azokról az EUB is dönthetett volna. A Szövetkezet és a magyar bíróságok teljesen eltérően értékelték az ügy tényeit, a felmerülő jogi problémákat, valamint az uniós jog alkalmazási körét és követelményeit. Az EUB állásfoglalása akár meg is erősíthette volna a magyar bíróságok álláspontját is.

Bizonyosan előremutató lett volna a kérelemhez kötöttség és az uniós jog hivatalból történő alkalmazása közötti viszony meghatározása, amire az előzetes döntés iránti kérelem (részben) irányult volna. A Kúria ebben a helyzetben a magyar jogban létező elvet alkalmazta – lényegében elsőbbséget adott annak –, ami összhangban lehet az uniós joggal, de a két elv viszonyának pontosabb meghatározása és a bírói kárfelelősség körében való alkalmazása értelmezést igényelt volna az EUB-tól. Amint a Szövetkezet alkotmányjogi panaszában megjegyezte, az a kérdés, hogy egy elbírálandó ügy nemzeti vagy uniós jogi kérdés, maga is uniós jogi kérdés, és az EUB döntését igényli. A Kúria álláspontja ettől eltért, a Szövetkezetnek azonban nincs további jogi lehetősége ezt vitatni.

JEGYZETEK

1. Repcevirág Szövetkezet Magyarország elleni ügye, 70750/14. számú kérelem, 2019. április 30.
2. A magyar jogban az EUB ítélkezési gyakorlata alapján a végző fokon eljáró bíróságnak elsősorban a Kúria tekinthető, ha felülvizsgálati eljárásra van lehetőség; ha nincs, akkor pedig a jogerős határozatot hozó alsóbb szintű bíróság. BLUTMAN László: Az Alkotmánybíróság és az előzetes döntéshozatali eljárás, *Közjogi Szemle*, 2015/4,

1. Lényegében megerősíti a Legfelsőbb Bíróság 1/2009. (VI. 24.) PK-KK közös véleménye, illetve a 26/2015. (VII. 21.) AB határozat, ABH 2015, 651, [26].
3. C-283/81. sz., Srl CILFIT és Lanificio di Gavardo SpA kontra Ministero della sanità ügyben 1982. október 6-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:1982:335) 16–20. pont.
4. C-283/81. CILFIT 13–14. pont. A kötelező odafordulás alóli kivételekkel kapcsolatban részletesebben lásd OSZTOVITS András: A nem létező acte clair-tan az Európai Közösségek Bíróságának gyakorlatában, *Magyar Jog*, 2004/5, 292–299; VÁRNAY Ernő: Az ACTE CLAIR-tan és a CILFIT-feltételek, avagy az előzetes döntéshozatalra irányuló előterjesztési kötelezettség korlátozott korlátozása, *Magyar Jog*, 2005/2, 95–108.
5. A magyar gyakorlat áttekintéséhez lásd „Az Európai Unió jogának alkalmazása: az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének tapasztalatai” elnevezésű kúriai joggyakorlat-elemző csoport 2014. március 14-én közzétett összefoglaló véleményét (153–200.): http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_europai_unio_joganak_alkalmazasa.pdf.
6. Például C-26/11. sz., Belgische Petroleum Unie VZW és társai kontra Belgium ügyben 2013. január 31-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2013:44) 24. pont.
7. C-26/11. Belgische Petroleum Unie VZW 23. pont.
8. Néhány olyan tagállamban, ahol ez az eljárás nem ismert, az állam uniós jogsértésért viselt kárfelelőssége keretében „szankcionálják” a döntéskéresi kötelezettség megsértését. Lásd: VARGA Zsófia: Az Alkotmánybíróság végzése az előzetes döntéshozatali kérelem előterjesztésének elmulasztásáról, *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4, 22.
9. BVerfG, 2 BvR 197/83, 22. 10. 1986, BVerfGE 73, 339.
10. Az ítélkezési gyakorlatok áttekintését lásd VARGA Zsófia: Remedies for violation of EU law by Member State courts – What place for the Köbler doctrine? Doktorirtervezés, *ELTE ÁJK*, 2016, 145–165.
11. 3147/2013. (VII. 16.) AB végzés, ABH 2013, 2022; 3110/2014. (IV. 17.) AB végzés, ABH 2014, 1751; 3165/2014. (V. 23.) AB végzés, ABH 2014, 2048. Az AB gyakorlat részletes áttekintését lásd FAZEKAS Flóra: Az európai uniós jog az alkotmányjogi panaszjelzésekben, in *Alkotmányjogi panasz – a hatáskörrel kapcsolatos kérdések*, szerk. BEZNYICZA Árpád et al., Budapest, HVG-ORAC, 2019, 308–334.
12. Ennek a gyakorlatnak ellentmondva a Repcevirág Szövetkezet ügyében [3165/2014. (V. 23.) AB végzés, lásd alább] mégis megállapította, hogy az ügyben valóban nem volt szükség előzetes döntésre.
13. Ullens De Schooten és Rezabek Belgium elleni ügye, 3989/07. és 38353/07. számú kérelem, 2011. szeptember 20., 57. pont.
14. Többek között Ullens De Schooten és Rezabek Belgium elleni ügye, 3989/07. és 38353/07. számú kérelem, 2011. szeptember 20.; Vergauwen és mások Belgium elleni ügye, 4832/04. számú kérelem, 2012. április 10.; Stichting Mothers of Srebrenica és mások Hollandia elleni ügye, 65542/12. számú kérelem, 2013. június 11.; Dhahbi Olaszország elleni ügye, 17120/09. számú kérelem, 2014. április 8.; Schipani és mások Olaszország elleni ügye, 38369/09. számú kérelem, 2015. július 21.; Avotiņš Lettország elleni ügye, 17502/07. számú kérelem, 2016. május 23.; Baydar Hollandia elleni ügye, 55385/14. számú kérelem, 2018. április 24.; Harisch Németország elleni ügye, 50053/16. számú kérelem, 2019. április 11.
15. Baydar Hollandia elleni ügye, 40. pont, valamint az itt hivatkozott esetjog.
16. Burg és mások Franciaország elleni ügye, 34763/02. számú kérelem, 2003. január 28., valamint az itt hivatkozott esetjog.
17. Baydar Hollandia elleni ügye, 42. pont, valamint az itt hivatkozott esetjog.
18. Dhahbi Olaszország elleni ügye; Schipani és mások Olaszország elleni ügye.
19. Somorjai Magyarország elleni ügye, 60934/13. számú kérelem, 2018. augusztus 28.
20. A panaszos a Repcevirág Szövetkezethez hasonlóan szintén kezdeményezett alkotmánybíróági eljárást is, de a rendes bírósági eljárással párhuzamosan, formálisan a saját ügyétől függetlenül. A régi Abtv. alapján arra hivatkozott, hogy a magyar nyugdíjszabályozás két rendelkezése ellentétes a közösségi (uniós) joggal, ezért mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség áll fenn, mégpedig a nemzetközi jog és a belső jog összhangját előíró 7. § sérelme miatt. Indítványát az AB a 126/E/2008. AB végzésben (ABH 2010, 2753) érdemi vizsgálat nélkül visszautasította azzal a bevett fordulattal, hogy a közösségi (uniós) jog az AB eljárásaiban nem minősül nemzetközi jognak, így nincs hatásköre a magyar szabályozás és a közösségi (uniós) jog összhangjának vizsgálatára.
21. Somorjai Magyarország elleni ügye, 51–52. pont.
22. Somorjai Magyarország elleni ügye, 55. pont.
23. Ugyanígy: Dhahbi Olaszország elleni ügye; Schipani és mások Olaszország elleni ügye; Harisch Németország elleni ügye.
24. 26/2015. (VII. 21.) AB határozat, ABH 2015, 651, [60]. E döntés nyomán módosult a Pp. 155/A. §, amit átvett az új Pp. 130. §.
25. Hasonlóan: 3082/2016. (IV. 18.) AB végzés, ABH 2016, 1284; 3305/2018. (X. 1.) AB végzés, ABH 2018, 1684; 3353/2018. (XI. 12.) AB végzés, ABH 2018, 1971; 3142/2019. (VI. 13.) AB végzés, ABH 2019, 1022. A bíróságok indokolási kötelezettségéről mint a tisztességes eljáráshoz való jog követelményéről által-

- nosságban lásd a 7/2013. (III. 1.) AB határozatot, valamint lásd: BENCZE Máttyás – Kovács Ágnes: „Nem foghat helyt”: az Alkotmánybíróság az indokolási kötelezettség teljesítéséről, in *Alkotmányjogi panasz – az alapjog-érvényesítés gyakorlata*, szerk. BALOGH-BÉKESI Nóra et al., Budapest, HVG-ORAC, 2019, 35–63.
26. C-6/90. és 9/90. sz., Andrea Francovich és mások kontra Olaszország ügyben 1991. november 19-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:1991:428).
 27. C-224/01. sz., Gerhard Köbler kontra Ausztria ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:2003:513). A vonatkozó uniós jog áttekintéséhez lásd például VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 333–342.
 28. C-224/01. Köbler 59. pont.
 29. Bár előfordul, hogy erről maga az EUB dönt, ahogyan a Köbler-ügyben is történt.
 30. C-224/01. Köbler 55–56. pont.
 31. C-224/01. Köbler 58. pont.
 32. „Az Európai Unió jogának alkalmazása: az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének tapasztalatai”, 207. A kárfelelősséget elutasító ítéleteket lásd VARGA Zsófia: Az Alkotmánybíróság határozata a tisztességes eljárásról való jog sérelméről, *Jogesetek magyarázata*, 2016/1–2, 34.
 33. Ptk. 6:549. §. [Felelősség bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott kárért].
 34. A kérelemhez kötöttség elve és az uniós jog hivatalbóli alkalmazása kapcsolatához lásd például VARGA Zsófia: *Az EU-jog alkalmazása: kézikönyv gyakorló jogászoknak*, Budapest, Wolters Kluwer, 2017, 105–119.
 35. 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról (hatályos 2008-ig).
 36. 6.K.21.264/2008/4., 2009. február 17.
 37. Kfv.I.35.309/2009/5., 2009. november 26.
 38. 154/80. sz., Staatssecretaris van Financiën kontra Association coopérative „Coöperatieve Aardappelenbehaarplaats GA” ügyben 1981. február 5-én hozott ítélet (EU:C:1981:38).
 39. Szó szerinti idézet a Kúria ítéletéből: „*az ellenszolgáltatás fejében teljesített termékértékesítés vagy szolgáltatásnyújtás adóalapja azon ellenérték, amelyet az adóalany tekintetben ténylegesen kap. Ez az ellenérték szubjektív – azaz ténylegesen megkapott – érték, nem pedig objektív feltételek alapján becsült érték.*” 154/80. Staatssecretaris van Financiën, 13. pont.
 40. A Tanács hatodik irányelve (1977. május 17.) a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról – közös hozzáadottértékadó-rendszer: egységes adóalap-megállapítás. HL L 145., 1977.6.13., 1–40.
 41. Second Council Directive 67/228/EEC of 11 April 1967 on the harmonisation of legislation of Member States concerning turnover taxes - Structure and procedures for application of the common system of value added tax, 8. cikk. HL 71., 1967.4.14., 1303–1312.
 42. 17. cikk (2) bek. a) pont.
 43. Régi Ptk. 349. §.
 44. 6.P.27.848/2010/4., 2011. május 31.
 45. 5.Pf.21.699/2011/11., 2012. augusztus 28.
 46. Az indokolás e követelmény kapcsán az EUB Factor-tame (III) ítéletére hivatkozik: C-46/93. és C-48/93. sz., Brasserie du Pêcheur SA kontra Bundesrepublik Deutschland és The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd. és társai egyesített ügyekben 1996. március 5-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:1996:79), 84–85. bek.
 47. Pfv.III.22.112/2012/7., 2013. október 2.
 48. Pfv.III.22.112/2012/11., 2013. december 4. Az előzetes döntéskérésre irányuló indítványt elutasító végzés ellen a Pp. szerint nincs helye külön jogorvoslatnak. A Szövetkezet az uniós jogra (az EUSZ jogállamiságról és lojális együttműködésről szóló cikkeire, az Alapjogi Charta törvényes bíróhoz való jogot és hatékony jogorvoslatához való jogot deklaráló cikkeire, valamint az EUMSZ előzetes döntéskérelmi kötelezettségről rendelkező cikkére) hivatkozva terjesztett elő panaszt az elutasító végzéssel szemben, amelyet a Kúria a Pp. vonatkozó szabályai alapján mint törvényben nem biztosított jogorvoslati kérelmet elutasított.
 49. Pfv.III.22.112/2012/13., 2013. december 11.
 50. Varga Zsófia kimutatja, hogy a bírói kárfelelősséggel kapcsolatos magyar bírói gyakorlat nem felel meg mindenben az uniós jognak, korrekcióra szorul. A Kúria konkrét ítéletével kapcsolatban azonban arra a megállapításra jut, hogy az végeredményét tekintve megfelel az uniós jogi követelményeknek, mert az uniós jog is elismeri, hogy a fél mulasztása (vagyis az, hogy az alapeljárásban nem hivatkozott az uniós jogra) megalapozatlanná teheti a kárfelelősséget. Bővebben lásd VARGA Zsófia: A Kúria ítélete a bíróságoknak az uniós jog megsértéséért fennálló kártérítési felelősségéről, *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4, 33–34.
 51. A Kúria határozatát a Szövetkezet érdemben nem is vitathatta volna az AB előtt (ezt panaszindítványában rögzítette is), mert az AB nem negyedfokú bíróságként jár el.
 52. Ennek alátámasztására az indítványozó „Az Európai Unió jogának alkalmazása: az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének tapasztalatai” c. beszámolóra hivatkozott.
 53. Lásd: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9f5779f56d0e13fcc1257cb600589364/\\$FILE/IV_507_0_2014_inditvany_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9f5779f56d0e13fcc1257cb600589364/$FILE/IV_507_0_2014_inditvany_anonim.pdf).
 54. Az AB azon megállapítására hivatkozva, hogy „*az Alkotmánybíróság által nyújtott alapjogvédelem szintje semmiképpen sem lehet alacsonyabb, mint a nemzetközi (jellemzően a strasbourgi Emberi Jogok Bírósága által kibontott) jogvéde-*

- lem színtje*”. Az indítvány ezzel kapcsolatban a 36/2013. (XII. 5.) AB határozatra hivatkozik (ABH 2013, 1045), amely valójában a 61/2011. (VII. 13.) AB határozat V. 2. pontjában foglaltakat idézi (ABH 2011, 290, 321).
55. Szintén a 36/2013. (XII. 5.) AB határozat alapján.
56. Az indítvány kifejtette, hogy az Alkotmánybíróság az uniós jog alapján bíróságnak tekinthető az EUMSZ 267. cikke értelmében. Az uniós tagállamok alkotmánybíróságai vagy alkotmánybírósági feladatokat is ellátó felsőbbbíróságai egyre gyakrabban indítanak előzetes döntéshozatali eljárást. A tagállami gyakorlatokról és az AB számára nyitva álló lehetőségekről lásd BLUTMAN László: Az Alkotmánybíróság és az előzetes döntéshozatali eljárás, *Közjogi Szemle*, 2015/4, 1.
57. 3110/2014. (IV. 17.) AB végzés.
58. 3165/2014. (V. 23.) AB végzés [14].
59. Az AB 2014. május 19-én hozta meg végzését, a kérelmet pedig október 28-án nyújtották be. A magyar kormány az EJEB előtt úgy érvelt, hogy a kérelem benyújtására nyitva álló 6 hónapos határidőt a Kúria érdemi határozatának kézbesítésétől (azaz február 7-től) kell számítani, tehát a kérelmet határidőn túl nyújtották be, ezért elfogadhatatlan. A kormány érve az volt, hogy az alkotmányjogi panasz általában kimerítendő belső jogorvoslatnak minősül, de ebben az esetben azt érdemi vizsgálat nélkül utasította vissza az AB, tehát nem tekinthető hatékonynak. Az EJEB azonban úgy látta, hogy az AB nem csak formális, eljárási indokok alapján utasította vissza a panaszt, annak egyes pontjaival érdemben is foglalkozott, ráadásul a Szövetkezet nem láthatta előre, hogy mi lesz az AB döntése, és alappal számíthatott arra, hogy az AB orvosolni fogja a jogsérelmét. A határidőt tehát az AB végzés meghozatalától kell számolni (34–36. pont). Arról, hogy az alkotmányjogi panaszt mint belső jogorvoslatot ki kell méríteni az EJEB-hez fordulás előtt, lásd: Mendrei László János Magyarország elleni ügye, 54927/15. számú kérelem, 2018. június 19.; Szalontay Győző Magyarország elleni ügye, 71327/13. számú kérelem, 2019. március 12.
60. A Kormány a panasz befogadhatósága körében arra is hivatkozott, hogy a panasz az Alkotmánybíróság eljárására vonatkozó részében *ratione materiae* elfogadhatatlan, ugyanis az AB-nak nem az a feladata, hogy polgári jogi jogosultságokról és kötelezettségekről döntsön, így a tisztességes eljáráshoz való jog követelményei nem vonatkoznak rá. Az EJEB korábbi gyakorlata alapján elutasította ezt az álláspontot: amellett foglalt állást, hogy a 6. cikket az alkotmánybírósági eljárásokban is alkalmazni kell, ha az eljárás eredménye kihatással lehet a rendes bíróságok előtt folyó jogvita elbírálására. Mivel a jelen ügyben az AB döntése megsemmisíthette volna a Kúria ítéletét, és a Szövetkezet ügyében új bírósági eljárás lefolytatására kerülhetett volna sor, ez a feltétel teljesül (37–41. pont).
61. 48–51. pont. Ezeket lásd az írás első részében.
62. 59. pont.
63. „*The Kúria could have explained more explicitly why it refused to make a preliminary reference. However, an implicit reasoning can be considered sufficient*” (58. pont). Ennek alátámasztására az ítélet a *Wind Telecomunicazioni s.p.a. Olaszország elleni ügyére* hivatkozik (5159/14. számú kérelem, 2015. szeptember 8.), ahol az olasz semmítőszék indokolásával kapcsolatban állapította meg az EJEB, hogy abból következtetni lehet arra, hogy az előzetes döntéskérés egyértelműen nem volt szükséges az ügyben (37. pont).
64. 59. pont.
65. 61. pont. A hivatkozott esetek: Burg és mások Franciaország elleni ügye, 34763/02. számú kérelem, 2003. január 28.; Gorou Görögország elleni ügye, 12686/03. számú kérelem, 2009. március 20.